

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Palviainen, Åsa; Räisä, Tiina

Title: "Pikkuhiljaa hem å äta" : flerspråkighet och multimodalitet i en familjechatt

Year: 2022

Version: Published version

Copyright: © University of Oulu, 2022.

Rights: In Copyright

Rights url: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en>

Please cite the original version:

Palviainen, Å., & Räisä, T. (2022). "Pikkuhiljaa hem å äta" : flerspråkighet och multimodalitet i en familjechatt. In K. Lepistö, R. Kosunen, & E. Risto (Eds.), *Humanisten med många roller : en festskrift till Paula Rossi på hennes 60-årsdag* (pp. 243-262). Oulun yliopisto. *Studia Humaniora Ouluensia*, 18. <http://urn.fi/urn:isbn:9789526233642>

”Pikkuhiljaa hem å äta”: Flerspråkighet och multimodalitet i en familjechatt

Åsa Palviainen & Tiina Räisä

1 Inledning

I finländska familjer av idag är det mycket av den vardagliga kommunikationen som medieras genom mobiltelefoner.¹ Man koordinerar skol- och hobbyaktiviteter, förhandlar om tider, plikter och tillstånd att göra saker, man frågar varandra hur man mår, uttrycker kärlek och oro och sänder hälsningar när man är på resande fot (Christensen 2009; Joutsalainen 2021; Palviainen 2021; Palviainen & Kędra 2020; Räisä 2022). Genom mobiltelefonen och dess olika appar kan man ringa röst- eller videosamtal, skriva textmeddelanden, lämna röstmeddelanden och dela länkar, mem och bilder. I Finland finns det en meddelandeapp som är särskilt populär: I en enkätstudie vi genomförde i finlandssvenska skolor 2019 med ettusen 9- till 12-åringar (och 168 föräldrar) om app- och språkbruk inom familjen, visade sig WhatsApp vara den överlägset vanligaste: 88 % av barnen (och 90 % av föräldrarna) använde appen regelbundet (Palviainen & Räisä 2021; 2022). Hur meddelanden formuleras är dock fortfarande ett underutforskat ämne, särskilt inom flerspråkiga familjer.

I denna artikel ska vi titta närmare på en svensk-/finskspråkig familj från Österbotten och hur de använder sig av WhatsApp med särskilt fokus på språkbruk i en av deras gruppchattar. Familjen – som deltog i forskningsprojektet *What's in the App?* (se vidare nedan) – bestod av mamma, pappa och två pojkar som vid datainsamlingen var 8 och 11 år gamla. I en intervju berättade pappan för oss om WhatsApp, att den ”e vårt sätt att kommunicera skicka meddelanden när di [=pojkar] ska hem och äta”. Som vi kommer att se var kommunikationen i

¹ Artikelförfattarna vill tacka familjen Hietala-Johansson (som i verkligheten heter något annat) för att de så generöst delade med sig av sin familjevardag. Ett tack också till de två anonyma granskare som kom med mycket värdefulla synpunkter på en tidigare version av manuskriptet. Forskningen har finansierats av Finlands Akademi (projekt nr. 315478).

chatten multimodal och inbegrep såväl text- och röstmeddelanden som bilder. Dessutom användes flera språk: pappan uttryckte det som att de har en rätt ”unik situation där de e ganska mångspråkigt² och så där *seka- sekalaista* (sv. ’blandat’)

Vi ser familjens samlade språkpraktiker som deras unika *familjelekt*. Gordon (2009) definierar familjelekt som hur språk används på ett visst ritualiserat och upprepande sätt inom en familj och genom detta konstruerar en egen social gemenskap. Mer specifikt handlar det i det här fallet om att undersöka den *flerspråkiga familjelekten* (Van Mensel 2018, 236) vilket också inbegriper den undersökta familjens språkval och kodväxlingsmönster. Gällande språkval undersöker vi vilken/-a språklig kod en viss person använder och med vem, och modaliteten genom vilken budskapet medieras (muntligt, skriftligt, bildligt). För analys av kodväxling utnyttjar vi kategorier från lingvistiskt inriktad forskning (Poplack 1980; Myers-Scotton 1993; Kolu 2017a).

Studien är i första hand deskriptiv då den beskriver en viss unik flerspråkig familjelekt med särskilt fokus på digitalt medierad kommunikation som del av den. Konkreta forskningsfrågor som guidar analyserna i kapitel 4 är hur språkbruket i WhatsApp-chatten ser ut och hur det eventuellt skiljer sig från den dagliga ansiktemot-ansikte-kommunikationen i familjen, samt till vad och hur WhatsApp-chatten används av de enskilda medlemmarna och familjen som gemenskap. Studien har dock även ett mer övergripande syfte att förstå hur det komplexa samspelet mellan modaliteter, språkval och sändare/mottagare ser ut och vilka implikationer fynden kan ha. Dessa frågor diskuteras i kapitel 5. Nedan följer först en kort genomgång av tidigare forskning i finländsk kontext (kapitel 2) samt en beskrivning av metod och material (kapitel 3).

2 Tidigare forskning

Kodväxling mellan finska och svenska har undersökts ganska rikligt i talad interaktion mellan barn och föräldrar (t.ex. Berglund 2008; Rontu 2005) och bland

² Pappan talar vid ett par tillfällen om familjen som *mångspråkig* men vi har valt att använda termen *flerspråkig* i denna artikel då det här handlar om individer och en familj som använder sig av flera språk, snarare än att det förekommer många språk i ett samhälle eller i en nation (jfr Skolverket, 2009: Gemensam europeisk referensram för språk: lärande, undervisning och bedömning).

ungdomar (Henricson 2013; Kolu 2017a) medan två- och flerspråkigt språkbruk i meddelandeappar undersökts förvånansvärt lite. Lindewall (2020) genomförde en kodväxlingsanalys på Snapchat-konversationer mellan två Helsingforsflickor i övre tonåren som använde sig av finska, svenska och engelska. Greggas-Bäckström (2011) undersökte i sin tur Närpesungdomars skriftpraktiker. I den studien visade det sig att ungdomarna ofta använde dialekt när de skrev SMS, e-post och chattade, medan de använde standardsvenska i mer traditionella skriftsammanhang. Greggas-Bäckström tolkade det som att medier som SMS och chattar tillåter ett mer talspråkligt skrivsätt och att dialekten då får företräde.

Projektet *What's in the App?*³ har som uttryckligt syfte haft att undersöka digitalt medierade praktiker i flerspråkiga familjer i Finland. Ett av delprojekten har fokuserat särskilt på familjer där svenska är ett av språken som används till vardags. Joutsalainen (2021) gjorde en närstudie av språkbruket i en av familjerna och inkluderade såväl intervjudata, som audioinspelningar och WhatsApp-chattar. I familjen – som var tvåspråkigt svensk/finsk – ingick föräldrar som följde policyn en person–ett språk (EPES), samt tre syskon som främst talade svenska sinsemellan men också i hög grad anpassade sin användning av svenska respektive finska beroende på vem de riktade sig till. Kodväxling visade sig vara lite mer frekvent förekommande i de muntliga interaktionerna jämfört med i WhatsApp-chattarna. Den vanligaste kodväxlingstypen var den där enstaka ord från det ena språket lånades in i en mening på det andra språket (sk. intrasententiell kodväxling, se nedan) men även sådana fall där en mening inleddes på ett språk och avslutades på ett annat var ganska vanligt förekommande.

I ett par andra studier från projektet har fokus legat på vad man pratar om och hur i WhatsApp-chattar, snarare än flerspråkigt bruk i sig. Palviainen (2021) undersökte semiotiska innehåll, satstyper och diskurser i två svenskspråkiga en-till-en-chattar mellan barn och förälder. Det visade sig att textinnehåll var klart vanligast (snarare än t.ex. bilder och emoji) och detta förmedlades oftast i deklarativ form. Palviainen fann vidare tre utmärkande diskurser: en som handlade om att koordinera aktiviteter, en annan om förhandling om ansvar och en tredje

³ ”*What's in the App?* Digitalt medierad kommunikation över tid och rum i nutida flerspråkiga familjer” vid Jyväskylän universitet finansieras av Finlands Akademi 2018–2022. I projektet fokuseras på familjer från polsk-, rysk- respektive svenskspråkiga gemenskaper. Information om projektet finns på www.jyu.fi/whatsinapp.

som förmedlade emotioner och känslor. Räisä (2022) undersökte fem av projektfamiljernas WhatsApp-medierade kommunikation och kunde utifrån dem urskilja fyra återkommande teman. Den första benämner Räisä som *den spridda familjen* ('the dispersed family') som i fallet då familjemedlemmar befann sig på olika platser och föräldrar behövde kontrollera vad barnet gjorde och befann sig. I kommunikation som karakteriserar *den älskande familjen* ('the loving family') uttryckte familjemedlemmarna kärlek, uppmuntran och skämt; i *den praktiska familjen* ('the practical family') organiserades aktiviteter och göromål; och i *den underhållande familjen* ('the entertainment-oriented family') låg fokus på diskussioner kring och engagemang i olika digitala spel, appar och medier.

Familjen som står i fokus för den här studien har hittills inte varit föremål för detaljanalys och fungerar därför som en viktig och ny pusselbit i förståelsen för flerspråkig och digitalt medierad kommunikation i svenk-/finskspråkiga familjer.

3 Metod och material

3.1 Datainsamling

Familjen, som vi kallar Hietala-Johansson, bodde i en mellanstor stad i Österbotten och bestod av pappa Matti, mamma Ylva samt barnen Leo (11 år) och Erik (8 år). (Alla namn har i detta material pseudonymiserats för att minska risken för identifiering.) Samtliga familjemedlemmar gav sitt informerade samtycke till att delta i projektet. Datainsamlingen, under ledning av en av oss forskare, skedde under våren 2020. För denna artikel används tre typer av data från familjen Hietala-Johansson. Huvudmaterialet består av en gruppchatt i WhatsApp som sträckte sig över drygt två år (från januari 2018 till mars 2020) med Matti (isä), Ylva (mamma) och Leo som deltagare. Leo var under denna tidsperiod mellan 9 och 11 år, medan Erik fortfarande var såpass liten att han, med några undantag helt på slutet, inte deltog i chatten. Chatten överläts genom att en av föräldrarna exporterade chatten från sitt WhatsApp-konto till projektets dito. Chatten överfördes sedan till en skyddad projektdataserver i form av en .txt-fil. Mediefiler såsom bilder och röstmeddelanden sparades separat på samma server. Familjen instruerades så att de före överföringen kunde ta bort sådant innehåll de eventuellt inte ville dela med sig av. Varje WhatsApp-bidrag, dvs. ett innehåll som har skickats från en avsändare till

en mottagare genom att man har tryckt på sändknappen, syns i analysdelen med en unik tidsstämpel följt av avsändar-ID samt innehållet. Finska (delar av) yttranden har markerats med *kursiv* och engelska med understrykning, och dessa har översatts till svenska. Röstmeddelanden har transkriberats talspråksnära och markerats med symbolen .

Som kompletterande material finns transkriptioner av två intervjuer med familjen från februari (via Skype) och maj (utomhus på familjens hemort) 2020 samt en videoinspelning familjen själv gjorde under samma vår där de spelar ett brädspel.⁴

3.2 Analysmetod

För att få en överblick över och en förståelse för familjens språkvanor och bakgrunder undersöker vi familjemedlemmarnas egna utsagor från de två intervjuerna och kompletterar med en språklig analys av ett utdrag från familjens videoinspelning i avsnitt 4.1. Efter detta, i avsnitt 4.2, tittar vi närmare på vad familjen berättar om hur de använder WhatsApp. För att kartlägga vilka modaliteter och funktioner som pappa Matti, mamma Ylva och sonen Leo utnyttjade, kodade vi samtliga 657 bidrag från familjechatten i Excel enligt *textmeddelanden*, *röstmeddelanden*, *bilder* och *emojier*. I det tredje och sista analysavsnittet (4.3) fokuserar vi på medlemmarnas dynamiska språk- och modalitetsval och kodväxlingar i familjechatten. I analysen av kodväxlingar – dvs. byte mellan två lingvistiska koder (Kolu 2017a: 49) såsom finska och svenska – skiljer vi mellan *intersententiell kodväxling* där växlingen sker mellan meningsgränser och *intrasententiell* där den sker inom en mening (Poplack 1980). I den senare typen kan det vara ett enstaka ord eller en fras från det ena språket som bäddas in i en mening som annars uttrycks helt på det andra språket, det så kallade *matrisspråket* (Myers-Scotton 1993). I vissa fall kan det vara svårt att avgöra om det handlar om en inbäddning och intrasententiell kodväxling eller om att koden helt byts om, som i titeln ”*Pikkuhiljaa* (sv. ’Så småningom’) hem å äta”. I sådana här fall är det svårare att avgöra om det finns ett matrisspråk och vilket det i så fall är (jfr Kolu 2017a: 57–59). Vi undersöker även om det finns så kallade *morfologiska*

⁴ Intervjuerna och videoinspelningarna har transkriberats av Soila Joutsalainen.

blandningar (Myers-Scotton 1993), där ett finskt ord får en svensk böjning eller vice versa (Kolu 2017a). I analysen är det av intresse att se om alla medlemmar kodväxlar (och i så fall hur) samt hur man anpassar språkbruket efter den man primärt interagerar med.

4 Familjens praktiker

4.1 Familjen som flerspråkig

Pappa Matti berättade i en av intervjuerna om sin egen uppväxt att han hade gått i en svenskspråkig skola men också att hans finska alltid har varit stark. Han växte upp i en tvåspråkig familj där båda språken aktivt användes och han ”hade skilda finska vänner svenska vänner”. Han upplevde sig själv som svenskspråkig ”*mutta kuitenkin kaksikielisenä lähtökohtasesti*” (sv. ’men ändå som tvåspråkig i princip’). Mamma Ylva växte upp i en helt svenskspråkig miljö och även om hon berättade att det hände att hon ibland använde finska t.ex. i jobbet, kände hon sig lite osäker. Hon identifierade sig som svenskspråkig eller egentligen med traktens dialekt: ”de e ju mitt modersmål dialekten”. I själva verket, berättade paret, hade dialekt varit det gemensamma språket ända sedan de träffades och Matti konstaterade att det även nu sedan pojkarna hade fötts fungerade som deras ”hemmaspråk ... he e ju he e som nära närmast hjärta”.

Pojkarna gick i en svenskspråkig skola och umgicks mest på svenska på fritiden med kompisar och i samband med hobbyer. Även finska förekom dock, till exempel med farföräldrarna. Storebror Leo läste modersmålsinriktad finska (MoFi) som ämne i skolan och lillebror Erik skulle snart börja läsa det. I intervjun sa Erik att han var tvåspråkig och storebror Leo sa om sig själv ”två snart tri int kan ja engelska så bra” varpå pappa replikerade att ”*hyvinhän sä osaat*” (sv. ’visst kan du [engelska] bra’).

Av familjens beskrivningar framgår alltså att flerspråkigheten inbegrep ett ganska komplext mönster av svenska, finska, engelska och dialekt och att dessa spelade särskilda roller för såväl upplevd identitet som i olika praktiker och färdigheter (jfr Palviainen & Bergroth 2018). Det fanns också en del explicit språkplanering involverad för att gynna pojkarnas tvåspråkighet: Matti beskrev familjen som ”*kyllähän te ootte aika ruotsinkiel-*” (sv. ’ni är allt ganska

svenskspråkig-') och för att balansera upp den svenska dominansen hade han aktivt tagit rollen som finskspråkig i familjen, även om han sa att "det händer att jag slarvar ibland".

Hur flerspråkigheten i praktiken såg ut hos familjen illustreras ganska väl i Exempel 1. Exemplet är en transkription av en videoinspelning gjord av familjen själv. De spelar här brädspelet Trivial Pursuit i vilket ingår kluriga frågor om olika ämnen. Frågekorten är på finska. Exemplet inleds med att Matti ställer en fråga på finska som Leo ska svara på.

Exempel 1

01	ISÄ:	<i>mikä on Siperian ilmasto tiedäksä mikä Siperia on</i>	<i>vilket klimat har Sibirien vet du vad Sibirien är</i>
02	LEO:	Sibirien	Sibirien
03	ISÄ:	<i>jes onko se lämmin kylmä vai lauhkea alltså mild lämmin kylmä vai lauhkea</i>	<i>ja är det varmt kallt eller mild alltså mild varmt kallt eller mild</i>
04	LEO:	<i>lauhkea</i>	<i>Mild</i>
05	ISÄ:	<i>kylmä</i>	<i>Kallt</i>
06	LEO:	<i>mis-</i>	<i>var-</i>
07	ISÄ:	<i>Siperiahan on iskalla Ryssland sehän on ihan</i>	<i>Sibirien är ju iskalla Ryssland det är ju helt</i>
08	ERIK:	hej de e ju (xxx)	hej det är ju (xxx)
09	LEO:	e de int Sibirien typ i Afrika	e de int Sibirien typ i Afrika
10	MAMMA:	[nej Sahara kanske	[nej Sahara kanske
11	ISÄ:	<i>[Siperia on niin kuin suoraan itään tästä ennen Kiinaa siellä on aivan karmeen kylmä</i>	<i>[Sibirien är liksom precis rakt österut härifrån före Kina där är det alldeles fruktansvärt kallt</i>
12	MAMMA:	tänkte du på Saharaöknen	tänkte du på Saharaöknen

Frågan visar sig rent encyklopediskt vara utmanande och kräver viss hjälp på traven från både Matti (isä) och Ylva (mamma) för att Leo ska greppa vad Sibirien är och var det ligger. Rent språkligt håller mamma Ylva och lillebror Erik sig helt till svenska (raderna 08, 10 och 11) medan Leo använder omväxlande svenska (raderna 02 och 09) och finska (04 och 06). Pappa Matti talar huvudsakligen finska med viss

inbäddad kodväxling till svenska (03 och 07). I exemplet ”*lauhkea* alltså mild” (rad 03), där kodväxlingen inbegriper en direkt översättning, tycks Matti ana att det finska ordet sedan tidigare är okänt för Leo. I intervjun efter datainsamlingen berättade Matti om situationer som dessa och att de fungerade bra som språktränande moment:

Då vi spela bland annat jättelänge Alias och Trivial och då var ju roligt för de tvingades ju också läsa på finska och di där frågekorten och liksom så där att de blev diskussion om de int förstod (Intervju, maj 2020)

Matti sade också i intervjun att videoinspelningen illustrerar familjens vardagliga språkande väl: ”jag tror att det kändes att de va där va vi i vårt element alltså de va de där mångspråkiga elementen”. Samtalet flyter med andra ord på oavsett vilken språklig kod det än sker med. Härnäst ska vi undersöka om mönstren går igen i familjens WhatsApp-chatt.

4.2 WhatsApp som familjens kommunikationskanal

Mobiltelefoner möjliggör multimodal kommunikation. När vi frågade familjen om hur de oftast håller kontakt så konstaterade pappa om pojkarna att ”man kan ju int ringa åt dem di [=pojkarna] har ju total oförmåga att prata i telefon” och mamma skrattar bekräftande med. Att yngre generationer sällan använder telefonen för att ringa röstsamtal har konstaterats även av t.ex. Hänninen, Taipale och Korhonen (2021). Föräldrarna var överens om att Leo helst skickar röstmeddelanden och endast i nödfall ringer: ”*jos sul on joku hätä ja just jos joku on päin nevaa niin sillon sä soitat mut et yleensä*” (sv. ’om det är någon nödsituation och om något är åt skogen ja då ringer du men inte i allmänhet’). Det finns en överenskommelse i familjen, berättade mamma, att ”Leo sku meddela oss när kommer hem från skolan att om han far till nå kompis eller vart va han e” och Leo bekräftade med att ”ta me telefon till skolan och skicka vart jag är”.

Tabell 1 visar hur många och vilken typ av bidrag de tre deltagarna sände i familjechatten. Från denna sammanställning kan vi se att pappa Matti var den flitigaste chattaren med totalt 337 bidrag, Leo skickade 220 och mamma 97. Alla tre använde i huvudsak textfunktionen – vilket generellt är vanligast i WhatsApp-kommunikation (Palviainen & Räisä 2022) – men utöver denna hade de tre

familjemedlemmarna olika favoritsätt att meddela sig med.⁵ Som redan konstaterats ovan skickade Leo gärna röstmeddelanden (11 %). Pappa Matti sände i högre grad än de andra foton (15,5 %) och mamma ofta en emoji (20 %) som enda innehåll. Utrymmet här medger ingen mer omfattande analys av de visuella elementen, men pappa Mattis bilder fungerade i många fall som ”vykort” hem från olika arbetsresor (Clayton et al. 2018) och mammas emoji bestod oftast av en sakligt bekräftande 👍 som i ’ok’. De kunde också bekräfta något som var väl utfört (👏👍) eller uttrycka kärlek (❤️) (se Joutsalainen 2021; Palviainen 2021; Räisä 2022 för vidare analyser av emoji i familjechattar).

Tabell 1. Fördelning av bidragen (n=654) i familjechatten enligt modaliteter och avsändare

	Leo		Isä (Matti)		Mamma (Ylva)	
	n	%	n	%	n	%
text	187	85	269	80	70	72
röst*	23	11	12	3,5	1	1
bild	9	4	52	15,5	9	9
emoji	1	0	8	2	19	20
Totalt	220	100	337	100	97	100

*Röstmeddelande, dvs. användning av mikrofonen för att spela in ett kortare meddelande

Vad gäller de semantiska innehållen i WhatsApp-bidragen kan vi konstatera – precis som familjen själv gjorde i intervjuerna – att WhatsApp-chatten i första hand användes för praktiska ändamål. Detta innebar främst koordinering av fritids- och skolaktiviteter och inte minst, som vi kommer att se i exemplen nedan, som ett trygghetsverktyg för föräldrarna att ha koll på Leos havanden och göranden efter skoltid.

⁵ Det är viktigt att påpeka att eventuella genomförda röst- eller videosamtal inte registreras i WhatsApp-chattar till skillnad från i t.ex. i Messenger. I enkätstudien av Palviainen och Räisä (2022) framgick att det generellt var vanligt bland barn i 9–12-årsåldern att ringa och videosamtala via WhatsApp. Familjen Hietala-Johansson sade sig dock varken använda röst- eller videosamtal i någon högre grad med barnen.

4.3 Språkval och kodväxlingar i familjens WhatsApp

I det följande undersöker vi språkbruket i familjechatten med fokus på språkval och kodväxling. Det är viktigt här att påminna om (jfr ovan) att en WhatsApp-chatt inte automatiskt enbart innebär skriftligt kodade meddelanden utan kan också innehålla muntliga röstmeddelanden. Exempel 2 nedan är ett innehållsmässigt mycket typiskt utbyte mellan pappa och Leo då pappa vill försäkra sig om att Leo har kommit hem efter skolan och undrar om han är ensam. Utbytet är också representativt språkligt och modalt sett: Pappa tar kontakt och skriver på finska och Leo talar på svenska in röstsvaret i två omgångar snarare än att texta.

Exempel 2

[4.9.2018, 13.59]	Isä: <i>Missä olet Leo?</i>	<i>Var är du Leo?</i>
[4.9.2018, 13.59]	Leo: <u>Home</u>	<u>Hemma</u>
[4.9.2018, 14.01]	Isä: <i>Onko muita kun sinä?</i>	<i>Är det andra än du?</i>
[4.9.2018, 14.21]	Leo: 🗣️får vi ta glass?🗣️	🗣️får vi ta glass?🗣️
[4.9.2018, 14.21]	Isä: En på var. <i>Ketä siellä on?</i>	En på var. <i>Vilka är där?</i>
[4.9.2018, 14.21]	Leo: 🗣️jag å Kasper🗣️	🗣️jag å Kasper🗣️
[4.9.2018, 14.21]	Isä: Ok 👍	Ok 👍

I termer av personliga matrispråk är Mattis finska och Leos svenska. Leo avviker från det i första bidraget, där han stoppar in ett engelskt ord. Det förekommer här och var i chatten – och även i den videoinspelade brädspelsessionen – att de leker med engelska på liknande sätt och rutinen tycks ingå i familjelekten. På Leos konkreta fråga om han och kompiserna får ta glass svarar pappa först på svenska för att sedan återgå till finska (intersententiell kodväxling). Att han först svarar på svenska kan ses som en effekt av konvergens (Norrby & Håkansson 2015: 231), dvs. att han ackommoderar sitt språk till Leos språkval i den föregående turen. Intersententiell kodväxling förekommer relativt ofta i pappans bidrag; ibland inleds turen på finska och fortsätts på svenska och ibland åt andra hållet.

I exemplet ovan ackommoderar Leo inte till pappas finska utan håller fast vid svenska (och engelska). I Exempel 3 är det däremot tydligt att han anpassar sig efter vem han chattar med. I de tre första turerna mellan mamma och Leo är språket svenska och när pappa hakar på i den fjärde turen på finska, svarar Leo på finska. Liksom i Exempel 2 ovan, flyter samtalet på oberoende av vilket språk det kodifieras genom.

Exempel 3

[2.2.2018, 13.08]	Mamma:	Var är Leo!	Var är Leo!
[2.2.2018, 13.08]	Leo:	Hemma	Hemma
[2.2.2018, 13.09]	Mamma:	Ok	Ok
[2.2.2018, 13.09]	Isä:	<i>Onko teitä monta siellä?</i>	<i>Är ni många där?</i>
[2.2.2018, 13.59]	Leo:	<i>Ei</i>	<i>Nej</i>
[2.2.2018, 14.00]	Isä:	<i>Mä haen kohta Erikin ja tullaan sitte himaan</i>	<i>Jag hämtar snart Erik och sen kommer vi hem</i>

Exemplet visar också på den explicita språkpolicy familjen i det stora håller sig med och som de berättade om i intervjun. Denna innebär en huvudsaklig strategi som följer en person–ett språk (EPES) (Palviainen & Boyd 2013). För Leo betyder det att han kan göra ett val att följa den (som i Exempel 3) eller inte (som i Exempel 2). I denna familje chatt är det endast tre deltagare och den allra mesta kommunikationen är riktad mellan endera pappan och Leo eller mellan mamman och Leo. Detta gör processen att välja språk ganska enkel. Rent numerärt kan konstateras att svenska dominerar även i Leos chattande, trots att den han oftast interagerar med är Matti, vars matrisspråk är finska.

I några enstaka fall chattade Matti och Ylva direkt till varandra och de använde då standardsvenska. Mamma Ylva uttryckte tydligt i intervjun att dialekten låg henne närmast och var hennes modersmål: ”Nå dialekten e ju mitt språk”. Det är intressant att notera att hennes bidrag helt och hållet skrevs (stavades) på standardsvenska. Detta är i motsats till vad Greggas-Bäckström (2011) fann i sin studie av något yngre användare där stavningen i sms-meddelanden följde dialekten i hög grad. Familje chatten innehåller ett röstmeddelande från Ylva till pojkarna och där är dialekten mycket tydlig (se Exempel 4). Ylva kodväxlar således enligt modalitet på så sätt att hon talar på dialekt men skriver på standardsvenska.

Exempel 4

[6.10.2019, 11.51]	Mamma:	Vi äter piroger och ägg nu. Köttet till kvällen
[10.10.2019, 14.01]	Mamma:	☞ni ska koma heim å eta nå☞

Något dialektalt ord kunde dock slinka in hos Ylva, såsom ”murusås” för ’köttfärssås/maletkötsås’.⁶ Matti använde i sin tur ”*murusoosi*”. I chatten finns ett utbyte där Ylva skickar en bild på henne och pojkarna där de uppenbarligen befinner sig på en isbana mitt i vintern. Matti svarar med att fråga: ”Kaallt??” och Ylva replikerar ”Liti”, som är en österbottnisk dialektal variant av ’lite’.⁷ Det fanns i princip ingen finska alls i Ylvas bidrag men hon växlade i något fall inom en svensk matrismening till ”*vispipuuro*” (sv. ’vispgröt’) och i ett annat fall ser vi exempel på en finlandism, där Ylva uppmanade Leo att ”börja äta kvällsbiten”. ”Kvällsbiten” kommer från finskans *iltapala*.⁸

I Exempel 1 ovan från den videoinspelade brädspelssituationen kunde vi se hur Matti ibland växlade till svenska inom ett yttrande (raderna 03 och 07). Intrasententiell kodväxling är inte särskilt vanlig i familjechatten men den förekommer några gånger i pappa Mattis bidrag. Matrisspråket är finska och det ord som lånas och bäddas in är från svenska (Exempel 5).

Exempel 5

[4.2.2019,13.36]	Isä: <i>Muista mellis kohta.</i>	<i>Kom ihåg mellis snart.</i>
[8.3.2019,14.24]	Isä: <i>Moi gubbe! Menikö</i>	<i>Hej gubbe! Gick</i>
	Engelska <i>koe hyvin?</i>	Engelska <i>prov bra?</i>
[26.1.2018, 8.21]	Isä: <i>☞Elias kotiinpäin</i>	☞ <i>Elias hemåt</i>
	sextontretti start☞	sextontretti start☞

I det första exemplet är det ett talspråkligt finlandsvenskt ord – ”mellis” för ’mellanmål’ – som bäddas in i den finska satsen. I det andra exemplet ser vi två inlån där det första är ett smeknamn: ”gubbe”. Det är generellt vanligt med kärleksfulla tilltal i familjechattarna vi har undersökt i projektet och detta inlån kan eventuellt ses mer som ett personligt egennamn än ett substantiv. Det andra är inhämtat från skolvärlden, ett fenomen även Kolu (2017b) har noterat bland tvåspråkiga ungdomar i Haparanda. I och med att båda pojkarna går i finlandssvensk skola förekommer ord från skolsfären ofta på svenska även när matrisspråket är finska, som när Matti skriver till Leo om läxorna: ”*Jos sä teet matte*

⁶ Jfr uppslagsordet *måra* i *Ordbok över Finlands svenska folkmål*, <https://kaino.kotus.fi/fo>.

⁷ *Ordbok över Finlands svenska folkmål*, <https://kaino.kotus.fi/fo>, uppslagsordet *liten*

⁸ *Finlandssvensk ordbok*, <https://kaino.kotus.fi/fsob/>, uppslagsordet *kvällsbit*.

mä voin jeesata sua med MoFi” (sv. ’*Om du gör matte kan ja hjälpa dej med MoFi*’). En annan typ av uttryck som ibland lånades in på svenska var siffror och klockslag (se det tredje exemplet ovan). Dessa är vanliga i chatten eftersom det ofta handlade om att koordinera aktiviteter och tidpunkter. Leo skrev alltid ut klockslag med bokstäver på svenska (”Jag kommer hem fyra”), mamma Ylva skrev oftast med siffror (”Leo färdig kl 19”) medan pappa i både text- och röstmeddelanden växlade mellan att uttrycka dem på svenska, att skriva och säga dem på finska eller att använda siffror som Ylva. Att Leos skol- och mattespråk var svenska märks särskilt tydligt i den muntliga brädspelsessionen som familjen spelade in. Där var det mycket vanligt när han läste upp spelkort på finska att han läste ut eventuella årtal och siffror på svenska:

Exempel 6

LEO: *kuka suomalaismuusikko juhlisti med vilken finsk musiker firade
Turun kulttuuripääkaupunki Åbo sitt kulturhuvudstadsår
vuotta tvätusenelva tvåtusenelva*

LEO: *yli nittifem prosenttia maapallon över nittifem procent av
vedestä on suolaista totta vai tarua jordklotets vatten är salta sant
eller falskt*

Att siffror, klockslag och årtal på svenska bäddas in i samtal med finska som matrisspråk har också noterats av Kolu (2017b).

Om enstaka lexikala inbäddningar är relativt ovanliga i materialet så är morfologiska blandningar ännu ovanligare. I pappa Mattis finska bidrag förekommer ”*läksyä*” och ”*läksyjä*” (sv. ’läxa, läxor’) ofta och i ett enda fall är huvudledet stavat på svenska men med finsk böjningsändelse (partitiv, singular): ”*läxyä*”. I Exempel 7 nedan finns också ett exempel på ett substantiv som böjs i ackusativ enligt finskt mönster: ”*fammon*”. Dessa böjningar är i linje med Kolu (2016a; 2016b) som fann att inbäddade ord från svenska där finska är matrisspråk tenderar att böjas enligt finsk morfologi. Kolu (2016a) menar att det delvis förklaras av finskans rika kasussystem. Matti skrev vid ett par tillfällen de svenska namnen på orter men med finskt lokalkasus: ”*Vasassa*” (sv. ’i Vasa’) och ”*Kronobystä*” (sv. ’från Kronoby’). Båda dessa orter har även officiella finska namn som han i princip hade kunnat använda då kontexten i övrigt var finsk.

Trots att WhatsApp i hög grad bygger på text är mycket av innehållet talspråkslikt och speglar inte sällan en slags muntlig dialog med korta repliker (se vidare nästa avsnitt). Chatten innehåller en hel del återkopplingsuttryck som ”ok”, ”jo”, ”juu” och ”jee” som inte nödvändigtvis kan sägas vara antingen svenska, finska eller dialektala. Ibland stoppar Matti och Leo in enstaka engelska repliker som ”najs”, ”nice”, ”nopp” och ”I know”. Hietala-Johanssons familjelekt innehåller också lek med olika register, genrer och stilar, och särskilt pappa och Leo kan använda skojspråk och tala lite tillgjort i sina röstmeddelanden till varandra. I exempel 7 ser vi ett exempel på hur Leo inleder ett utbyte med att förmedla sin information lite rytmiskt sjungande och pappa hakar på och rappar sitt budskap tillbaka.

Exempel 7

[2.5.2019, 13.01]	Leo:	☞hemma med Kalle pampadampapumpan☞	☞hemma med Kalle pampadampapumpan☞
[2.5.2019, 13.10]	Isä:	☞Kokkolassa fammon ja ukin kanssa sekoilemassa mä tuun sit himaan mä nappaan Erikin mukaan jos on läksyt ja niin☞	☞i Karleby med fammo och farfar lattjar runt ja komme sen hemåt ja plockar Erik med om det är läxor och så☞
[2.5.2019, 13.10]	Isä:	☞tehkää ne☞	☞gör dem☞

I rappen använder pappa en del talspråksformer för att leka med genren: *mä*, *tuun* och *himaan*. Enligt vissa bredare definitioner kan dessa alterneringar inom en språklig varietet mellan stilar och register också ses som kodväxling (Kolu 2017a: 47). Att barn och föräldrar använder chattar som ett medel för att skoja med varandra har även Palviainen (2021) funnit belägg på.

5 Avslutande diskussion

Syftet med den här artikeln har varit att undersöka familjen Hietala-Johanssons flerspråkiga familjelekt (Van Mensel 2018) med särskilt fokus på språkbruket i den multimodala, digitalt medierade kommunikationen i en av deras familjechattar. Hietala-Johanssons familjelekt är komplex i termer av språkliga koder. Vad gäller den första forskningsfrågan om familjemedlemmarnas språkbruk kan vi för mamma Ylvas del konstatera att den tydligaste kodväxlingen är mellan den skriftligt kodifierade standardsvenskan i WhatsApp-chatten å ena sidan, och den muntliga dialekten som kommer fram i videoinspelningen och intervjun (och i ett röstmeddelande), å andra sidan. Leos matrisspråk är svenska och det han oftast använder, särskilt med mamma men även med pappa Matti. I vissa textutbyten i WhatsApp med pappa blir det finska. Av de 23 röstmeddelanden Leo sänder till pappa som mottagare är dock alla utom ett på svenska medan det omvända gäller för Matti (tio av de 12 röstmeddelandena till Leo är på finska). Pappa Mattis matrisspråk är helt klart finska och han är också den som kodväxlar mest såväl i skrift som i tal. Kodväxlingen är främst intersententiell (mellan meningar), men även mellan turer så att han ibland ackommoderar och växlar till svenska efter att Leo i turen före skrivit på svenska. Ibland förekommer det att Matti bäddar in svenska innehållsord i finska matrismeningar i chatten men det är relativt ovanligt jämfört med i t.ex. brädspelssessionen. Detta stöder Joutsalainens (2021) fynd att kodväxling är något mindre vanlig i WhatsApp-medierad kommunikation jämfört med muntlig interaktion. På det stora hela kan vi ändå konstatera att de språkval och kommunikationsmönster som syns i WhatsApp-chatten i hög grad liknar dem i ansikte-mot-ansikte-interaktion mellan de respektive medlemmarna (för liknande fynd, se Palviainen & Kędra 2020). Mediet i sig spelar alltså mindre roll för språkvalet än vem (eller vilka) det är man vänder sig till.

Familjechatten som vi har analyserat är mycket rik men det har också visat sig utmanande att bena ut hur det komplexa samspelet mellan modaliteter, språkval och sändare/mottagare ser ut. Förenklat kan man säga att familjen talar och skriver finska, svenska och engelska men en närmare analys ger vid handen att även dialektala, talspråkliga och kanske rent av familjeinterna uttryck används och dessa kan medieras antingen skriftligt och/eller muntligt. Som exempel på den rika variationen kan ges de uttryck som förekommer för 'hem' eller 'hemma' i chatten: Leo använder "hem, hemma, heim, *himassa*, home, *kotona*"; pappa Matti säger

eller skriver ”*himaan, himassa, kottiin, kotona*” och mamma Ylva skriver ”hem” och ”hemma” medan hon säger ”heim”. Ett teoretiskt ramverk över flerspråkig familjekommunikation bör kunna ta hänsyn till dessa olika koder och register utöver namngivna språk. Även kodväxling blir av denna anledning utmanande att undersöka: när går en kod över till en annan? Och är ett byte mellan modaliteter också exempel på kodväxling? Det är vidare utmanande att undersöka *varför* en språkbrukare gör en viss kodväxling, varför ett uttryck används istället för något annat eller varför en viss modalitet används. Här skulle intervjuer med familjemedlemmarna där man tillsammans talar om chattens innehåll vara värdefulla (jfr go-along-tekniken beskriven av Stæhr & Nørreby 2021).

Vad gäller den andra forskningsfrågan om till vad och hur WhatsApp-chatten används kan vi se exempel på såväl *den spridda* som *den praktiska familjen* (Räisä 2022). Med andra ord håller föräldrarna koll på Leo och vad han gör från distans och koordinerar också aktiviteter och praktikaliteter (se även Palviainen 2021). Pappa Matti konstaterar ”de e bara *asioiden hoitamista*” (sv. ’om att sköta saker’). WhatsApp-chatten är ett funktionellt och effektivt sätt att hålla kontakt.

MATTI: så därför har den där appens funktion reducerats till

MATTI: de e liksom post it lappar

TIINA: joo

MATTI: kom ihåg att äta fa på träningarna kommer du efter mig från träningarna allt sånt här liksom bara praktiskt

TIINA: de e kortformat

MATTI: ja jättekort att liksom kort och praktiskt

(intervju, maj 2020)

I den chatt som vi har analyserat kan vi just se att bidragen oftast är korta och att dialogutbytena inte innehåller så många turer. Analysen av modaliteter gav vid handen att rena textmeddelanden var klart vanligast hos alla tre. Leo talade dock ganska ofta in röstmeddelanden istället för att formulera sig i skrift.

I en större forskningskontext kan nämnas att mycket av det som tidigare gjorts kring digitalt medierad familjekommunikation handlar om transnationella familjer som rent fysiskt bor långt ifrån varandra (se t.ex. Abel, Machin & Brownlow 2021). I dessa sammanhang spelar ofta den fatiska (emotionella) kommunikationen störst roll och *den praktiska familjen* kommer i skymundan. Dock är medierad

kommunikation ytterst central även för många familjer som bor under samma tak – som i fallet med Hietala-Johansson – och vidare forskning behövs om deras kommunikations- och språkvanor (se t.ex. Stæhr & Nørreby 2021).

Avslutningsvis vill vi också lyfta fram det vi i vår tidigare forskning har kunnat se hur vissa föräldrar medvetet utnyttjar familjens WhatsApp-chattande som språkutvecklande medel (Palviainen & Kędra 2020; Palviainen & Räisä 2022). Ylva och Matti reflekterade i intervjuerna en del över såväl utmaningar som möjligheter som appen för med sig kring detta. Vi kunde i våra data se att såväl Leo som hans lillebror ofta föredrog att tala in röstmeddelanden snarare än att skriva text. Matti kommenterade detta som ”alltså me- mediet e ju de e ju en di väljer”, ”(xxx) *mistä aita on matalin*” (sv. ’det där ribban är lägst’). Det är med andra ord enklast för barnen att trycka på knappen och använda rösten (vanligtvis på svenska). Ylva sade att hon ”sku ju vilja att di sku skriva också att man sku som lite öva de här skrivande i ställe för att di tar de här röstmeddelanden”. Matti, som i den här familjen tagit sig an rollen som finskspråkig förälder, medgav i sin tur att mediet och appens funktion i sig ibland förde med sig att han skrev på svenska till Leo av bara farten:

joo joo men de e liksom jag undrar just sig själv också att de liksom varierar de där att att (xxx) själv också kanske sitta på jobbe och får ett sånt här meddelande att kommer du efter mig ti mig ti träningarna joo kommer klockan sexton utan att då hinna reflektera över att vänta nu va de Leo nu borde jag har gjort de konsekvent på på finska och int tror jag han heller då reagerar på att nu va pappa på svenska (xxx) så där (.) utan då e bara *käytännön asiaa* (sv. ’en praktisk sak’) så då e de liksom liksom *käytäntö ensin* (sv. ’det praktiska i första hand’) (intervju, maj 2020)

Användningen av svenska kommer så automatiskt i stunden att varken han eller Leo reagerar på det; det är det praktiska som kommer i första hand, inte vilket språk det förhandlas på. Hur mediernas snabba och praktiska funktioner påverkar en individs flerspråksutveckling är något som forskningen fortsättningsvis behöver ta sig an och reda ut.

Referenser

- Abel, Susan; Machin, Tanya & Brownlow, Charlotte, 2021: Social media, rituals, and long-distance family relationship maintenance: a mixed-methods systematic review. I: *New Media & Society* 23 (3). S. 632–654. Tillgänglig: <<https://doi.org/10.1177/1461444820958717>>.
- Berglund, Raija, 2008: Ett barns interaktion på två språk: En studie i språkval och kodväxling. Doktorsavhandling. Vasa: Institutionen för nordiska språk, Vasa universitet.
- Christensen, Toke Haunstrup, 2009: 'Connected presence' in distributed family life. I: *New Media & Society* 11 (3). S. 433–451. Tillgänglig: <<https://doi.org/10.1177/1461444808101620>>.
- Clayton, William; Jain, Juliet; Ladkin, Adele & Marouda, Marina, 2018: The 'digital glimpse' as imagining home. I: *Mobilities* 13 (3). S. 382–396. Tillgänglig: <<https://doi.org/10.1080/17450101.2017.1365473>>.
- Gordon, Cynthia, 2009: *Making Meanings, Creating Family*. Oxford: Oxford University Press.
- Greggas-Bäckström, Anna, 2011: ”Ja bare skriver som e låter” En studie av en grupp Närpesungdomars skriftpraktiker på dialekt med fokus på SMS. Doktorsavhandling. Umeå: Institutionen för språkstudier, Umeå universitet.
- Hänninen, Riitta; Taipale, Sakari & Korhonen, Armi, 2021: Refamilisation in the broadband society – the effects of ICTs on family solidarity in Finland. I: *Journal of Family Studies* 27 (2). S. 161–177. Tillgänglig: <<https://doi.org/10.1080/13229400.2018.1515101>>.
- Henricson, Sofie, 2013: Svenska i finsk miljö: Interaktion, grammatik och flerspråkighet i samtal på svenska språköar i Finland. Doktorsavhandling. Helsingfors: Nordica, finska, finskugriska och nordiska institutionen, Helsingfors universitet.
- Joutsalainen, Soila, 2021: ”Perillä Monacossa. Creme de la creme... pusi till alla!” – En fallstudie av tvåspråkig kommunikation och språkväxling i en familj. Magisteravhandling. Jyväskylä: Institutionen för språk- och kommunikationsstudier, Jyväskylä universitet.
- Kolu, Jaana, 2016a: Kodväxling i tvåspråkiga ungdomssamtal i Haparanda och i Helsingfors. I: *Svenskans Beskrivning* 34, red. av Anna W. Gustafsson, Lisa Holm, Katarina Lundin, Henrik Rahm, & Mechtild Tronnier. Lund: Lunds universitet. S. 299–312.
- Kolu, Jaana, 2016b: Onko suomen ja ruotsin koodinvaihdossa kielioppia? Substantiivien ja verbien taivutus Haaparannan, Tukholman ja Helsingin kaksikielisissä keskusteluissa. I: *Lähivertailuja* 26. S. 182–221.
- Kolu, Jaana, 2017a: ”Me ollaan mukana tässä *experimentissä*”. Lingvistiska resurser och språkpraktiker i tvåspråkiga ungdomssamtal i Haparanda, Stockholm och Helsingfors. Doktorsavhandling. Jyväskylä: Department of Language and Communication Studies, Jyväskylä universitet.

- Kolu, Jaana, 2017b: ”*just de niillä oli sovborgon*”: Kulturella och pragmatiska aspekter på kodväxling i tvåspråkiga ungdomssamtal i Haparanda, Stockholm och Helsingfors. I: *Språk och Stil* 27. S. 129–158.
- Lindewall, Kiia, 2020: ”Pommittaa i WA, FB, IG o som vanliga tekstarin liksom WTF” – En fallstudie av språk i Snapchat. Magisteravhandling. Jyväskylä: Institutionen för språk- och kommunikationsstudier, Jyväskylä universitet.
- Myers-Scotton, Carol, 1993: *Duelling languages*. Oxford: Oxford University Press.
- Norrby, Catrin, & Håkansson, Gisela, 2015: *Introduktion till sociolingvistik*. Lund: Studentlitteratur.
- Palviainen, Åsa, 2021: Lek och allvar i förälder-barn-whatsapp-chattar. I: *Kieli, leikki ja pelillisyyden*, red. av Minna Laakso, Annette Nylund, Anna Kautto, Laura Kanto & Anna-Kaisa Tolonen. Helsinki: Puheen ja kielen tutkimuksen yhdistyksen julkaisuja. S. 59–75.
- Palviainen, Åsa & Bergroth, Mari, 2018: Parental discourses of language ideology and linguistic identity in multilingual Finland. I: *International Journal of Multilingualism* 15 (3). S. 262–75. Tillgänglig: <<http://dx.doi.org/10.1080/14790718.2018.1477108>>.
- Palviainen, Åsa & Boyd, Sally, 2013: Unity in discourse, diversity in practice: The one-person one-language policy in bilingual families. I: *Successful Family Language Policy: Parents, Children and Educators in Interaction*, red. av Mila Schwartz & Anna Verschik. Dordrecht: Springer. S. 223–248.
- Palviainen, Åsa & Keçda, Joanna 2020: What’s in the family app? Making sense of digitally mediated communication within multilingual families. I: *Journal of Multilingual Theories and Practices* 1 (1). S. 89–111.
- Palviainen, Åsa & Räisä, Tiina, 2021: The winding road to accessing the voices of one thousand schoolchildren: a nexus analysis of collecting data for a survey. I: *Scandinavian Journal of Educational Research*. Online first. Tillgänglig: <<https://doi.org/10.1080/00313831.2021.1939137>>.
- Palviainen, Åsa & Räisä, Tiina, 2022: Tusen och en röst: Barn och deras föräldrar om familjen, språk och appar. I: *Svenskan i Finland* 19, red. av Siv Björklund, Sofia Lindkvist m.fl. Antagen för publicering.
- Poplack, Shana, 1980: Sometimes I’ll start a sentence in Spanish Y TERMINO EN ESPAÑOL: towards a typology of code-switching. I: *Linguistics* 18. S. 581–618.
- Räisä, Tiina, 2022: Family relations. Emotional overload. I: *Mediatization of Emotional Life*, red. av Katarzyna Kopecka-Piech & Mateusz Sobieh. Routledge Studies of Cultural and Media Studies. Routledge.
- Rontu, Heidi, 2005: *Språkdominans i tidig tvåspråkighet: Barnets kodväxling i kontext*. Doktorsavhandling. Åbo: Åbo universitet.
- Skolverket, 2009: *Gemensam europeisk referensram för språk: lärande, undervisning och bedömning*. Tillgänglig: <<https://www.skolverket.se/publikationer?id=2144>>.
- Stæhr, Andreas Candefors & Nørreby, Thomas Rørbeck, 2021. The metapragmatics of mode choice. I: *Pragmatics and Society* 12(5). S. 756–781.

Van Mensel, Luk, 2018: 'Quiere *koffie*?' The multilingual familylect of transcultural families. I: International Journal of Multilingualism 15 (3). S. 233–248. Tillgänglig: <<https://doi.org/10.1080/14790718.2018.1477096>>.